

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 159.923: 37.015.3(478-29)(043.2)

HOROZOVA LARISA

**IDENTITATEA ETNICĂ A TINERETULUI STUDENȚESC
ÎN CONDIȚIILE MIGRAȚIEI DE MUNCĂ A POPULAȚIEI
DIN UTA GĂGĂUZIA**

**SPECIALITATEA 511.02 – PSIHOLOGIA DEZVOLTĂRII
ȘI PSIHOLOGIA EDUCAȚIONALĂ**

Autoreferatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată la Catedra de Psihologie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”

Conducător științific:

CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar.

Specialitatea 511.02 – psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Referenți oficiali:

RACU Jana, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

CAUNOVA Natalia, doctor în psihologie, cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural

Componenta Consiliului Științific Specializat:

JELESCU Petru, președinte, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar

LOSÎI Elena, secretar științific, doctor în psihologie, conferențiar universitar

BUCUN Nicolae, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar

BLAJCO Vladimir, doctor habilitat în sociologie, conferențiar cercetător

ADASCȘĂLIȚA Viorica, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Suținerea tezei va avea loc pe data de 14 noiembrie 2018, ora 13.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 33 511.02 – 08 din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, adresa: str. I. Creangă, nr.1, bl. 2, sala Senatului.

Teza și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, precum și pe site-ul ANACEC (<http://www.anacip.md>)

Autoreferatul a fost expediat la 04. 10. 2018.

Secretar Științific al Consiliului Științific Specializat

doctor în psihologie, conferențiar universitar

Losii Elena

Conducător Științific

doctor în psihologie, conferențiar universitar

Caunenco Irina

Autor

Horozova Larisa

REPERE CONCEPTUALE A CERCETĂRII

Actualitatea temei. Abordarea problemei identității etnice a tineretului studentesc, în condițiile încadrării apropiaților acestora (membrii familiei, rude, cunoscuți, prieteni) în migrația de muncă, este determinată, pe de o parte de schimbările ce au loc astăzi în societate (baza difuză, pe care se structurează spațiul social, sporirea migrației de muncă, amplificarea nedeterminării sociale, mărirea duratei procesului de socializare, lărgirea spațiului informațional, slăbirea legăturilor dintre generații), iar pe de altă parte, de dificultățile în autodeterminarea socială și personală a tineretului.

În Unitatea Teritorială Autonomă (UTA) Găgăuzia din Republica Moldova, ca rezultat al migrației de muncă îndelungate, s-au creat rețele migraționale de rudenie și s-a acumulat o experiență socială în migrația de muncă. Fenomenul migrației de muncă în regiune se obiectivizează activ prin cercul apropiat: familie, prieteni, rude apropiate. Tinerii sunt influențați de valorile, normele de conduită, transmise de oamenii apropiați. Aflarea episodică a părinților – migranți de muncă – în familie, transformarea identității sociale a lor, ca o consecință a încadrării într-un alt mediu cultural, schimbă aspectul conținutului transmiterii culturale către generația tânără.

În Găgăuzia se observă tendința de „întinerire” a migrației de muncă, includerea în acest proces a tinerilor cu studii (I. A. Subbotina [25]; I. Caunenco [13]; V. Moșneaga, G. Rusnac, V. Țurcan [20]; L. Horozova [28; 29]). Implicarea activă a tinerilor în procesul migrațional poate aduce consecințe nedorite pentru țară. Este important ca tinerii să-și lege viitorul lor profesional de țara lor, implicându-se activ în procese inovative. Având în vedere că identitatea etnică constituie acea resursă care ajută persoana să reflecteze și să construiască propriul spațiu vital.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei științifice a cercetării. Cercetările realizate în domeniul identității etnice se referă la studierea crizei de identitate, manifestate la nivel personal și de grup, atingând toate componentele de bază ale structurii identității: civică, etnică, gender; de familie, profesională, de vârstă ș.a. Se fac cercetări în domeniul crizei de adaptare a migranților și a copiilor lor, în noile condiții social-culturale a locului unde se stabilesc.

Se poate constata că problema migrației de muncă în Moldova și UTA Găgăuzia este studiată de cercetători din diverse domenii științifice: istorie, filosofie, etnologie, politologie, sociologie ș.a. Studiul problemei identității etnice în Republica Moldova se efectuează în următoarele direcții:

- stabilirea și formarea identității etnice la diferite grupe de vârstă (Caunenco I. 2018, Caunenco I; 2014; L. Gașper, 2008; E. Rațeeva, 2009; N. Caunova 2014; N.Ivanova, 2012 ș.a.);

- percepția interetnică, relațiile interetnice, conștiința de sine națională (S. Rusnac, 1995; V. Cojuhari, 2012; I. Caunenco, L. Gașper., 2013; V. Stepanov, 2008, 2010);

- identificare de limbă și etnie, probleme de bilingvism (J. Racu, 2007; E. Cojuhari, 2012; J. Zaicovscaia, 2010).

Lucrările cercetătorilor din Republica Moldova relevă destul de profund aspectele legate de istorie, limbă, folclor, cultură tradițională materială și spirituală a găgăuzilor și bulgarilor din Moldova. (N. Cervencov [8], M. Guboglo [7] ș.a.).

Însă aspectul psihologic de influență a migrației de muncă în Republica Moldova asupra identității etnice nu este studiat suficient. Psihologul I. Caunenco a studiat identitatea etnică, sfera valorică a migranților de muncă găgăuzi și bulgari [13; 14].

Astfel, constatând importanța teoretică și practică a cercetării particularităților identității etnice a tineretului studentesc în condițiile migrației de muncă a populației, totuși aspectul psihologic al problemei rămâne puțin studiat. La fel de puțin studiate au rămas asemenea fenomene ca obiectivele tineretului studentesc în legătură cu migrația de muncă și influența lor asupra identității etnice.

Problema științifică a cercetării. La etapa actuală există contradicții dintre cererea socială a cercetării identității etnice a tineretului studentesc în regiune, inclus activ în migrația de muncă și reflectarea insuficientă a studiului temei în literatura psihologică. Există dificultăți considerabile în încercarea de a explica mecanismele de modificare a identității etnice la tineretul studentesc cu diverse obiective de încadrare în migrația de muncă, în condițiile schimbării contextului etnocultural și în căutarea posibilităților de a influența pozitiv identitatea etnică a tineretului studentesc. Care sunt particularitățile identității etnice a tineretului studentesc în societatea încadrată timp îndelungat în migrația de muncă? Care sunt reprezentările studenților despre migrația de muncă și obiectivele lor migraționale? Esența acestor întrebări constituie problema științifică, pe care ne-am propus să o cercetăm.

Cercetarea identității etnice poate deveni fundament pentru prognozarea particularităților procesului de migrație de muncă a tineretului studentesc în regiune și influența acesteia asupra situației etno-sociale în general, în perioada transformărilor sistemice ale societății.

Scopul cercetării constă în a studia modificările identității etnice a tineretului studentesc și obiectivele lor în legătură cu migrația de muncă, în condițiile încadrării populației regiunii în migrația de muncă. A aproba și a propune spre implementare programul de dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice a tineretului studentesc.

Obiectivele cercetării: 1) A realiza analiza teoretică a literaturii ce abordează problematica identității etnice și a migrației de muncă, pentru a determina mecanismele, factorii, etapele de stabilire și modificare a identității etnice; 2) a determina particularitățile identității

etnice ale tineretului studentesc găgăuz și bulgar; 3) a stabili reprezentările tineretului studentesc bulgar și găgăuz privind procesul migrației de muncă și, în baza acestora, a stabili tipuri de grupuri; 4) a analiza particularitățile identității etnice a grupurilor stabilite cu diferite obiective asupra migrației, printre tineretul studentesc găgăuz și bulgar cu diferite obiective migraționale ; 5) a elabora, a aproba și a determina eficiența programului de dezvoltare a competenței etnoculturale și toleranței etnice la tineretul studentesc găgăuz și bulgar.

La scrierea lucrării au fost utilizate următoarele **metode**: *teoretice* (analiza surselor științifice, generalizarea materialului științific, metoda ipotetic-deductivă de cercetare și interpretare a rezultatelor); *metode empirice* (experimente de constatare, formare și control); *metode statistice matematice* (Test Friedman ANOVA pentru K – alegeri legate; test Danna pentru comparații multiple cu coeficient Bonfferoni, test U Mann-Whitney, test Wilcoxon, coeficientul Spearman al corelației diferenței rangurilor). Pentru prelucrarea datelor au fost folosite pachetele statistice SPSS 22.0 și Excel.

Au fost aplicate următoarele **metodici**: „Test de diagnosticare a relațiilor /Диагностический тест отношений” (TDR) (G.U. Soldatova [21]); „Afilieră etnică” (G.U. Soldatova, S.V. Rîjova) [22]; „Sentimente etnice” (N.M. Lebedeva)[16]; „Identitatea civică” (N.M. Lebedeva, A.N.Tatarco) [26]; „Studierea percepției stabilității lumii” (T.G.Stefanenco și E.N. Dubovscaia) [24]; chestionarele lui G.U. Soldatova și S.V.Rîjova[22] pentru studierea particularităților identității etnice și atitudinea față de migrația de muncă, „Metodica studierii rezultatelor învățării interacțiunii intergrupale” (N.M. Lebedeva, T.G. Stefanenco, O.V. Luneva)[17]; autorapoarte standardizate ale intervievaților.

Cercetarea științifică a fost realizată în cadrul Universității de Stat din Comrat. Criteriul de formare a eșantionului: eșantionul a fost selectat ținând cont de statut, apartenență regională și etnică. Per total, volumul eșantionului a alcătuit 329 persoane, statut social– studenți, anii de studiu I-IV. Apartenență etnică– găgăuzi (229 pers.) și bulgari (100 pers).

Noutatea științifică și originalitatea cercetării. Pentru prima dată, în Republica Moldova a fost realizat studiul științific teoretico-experimental al complexității identității etnice a tineretului studentesc în condițiile încadrării populației în migrația de muncă. A fost stabilită influența diferitor atitudini privind migrația de muncă asupra identității etnice a studenților. A fost demonstrată posibilitatea dezvoltării competenței etnoculturale și a toleranței etnice ale studenților cu ajutorul unui sistem de sesiuni de training, special elaborat.

Problema științifică actuală și relevantă, soluționată în cadrul cercetării. Faptele stabilite pe calea teoretico-empirică au permis să concluzionăm că la tineretul studentesc găgăuz și bulgar, în funcție de atitudinea privind migrația de muncă, se observă diferite strategii de autodeterminare etnică, s-a stabilit că identitatea etnică este problematică la tinerii care nu s-au

determinat în legătură cu plecarea în migrația de muncă. Lucrul efectuat sistematic cu acest grup de tineri, pentru a le dezvolta competența etnică și toleranța etnică, contribuie la formarea sensibilității etnoculturale ca bază pentru o identitate etnică pozitivă.

Semnificația teoretică a cercetării constă în faptul că rezultatele ei contribuie la înțelegerea genezei identității etnice în condițiile transformării societății. Rezultatele cercetării ajută la concretizarea și sistematizarea cunoștințelor prezente despre influența mediatorie a factorilor sociali asupra identității etnice a tineretului studentesc, particularitățile socializării acesteia în condițiile migrației de muncă în diferite contexte culturale.

Valoarea aplicativă a tezei constă în aplicarea în cadrul instituțiilor de învățământ, a cunoștințelor despre particularitățile identității etnice. Se largesc posibilitățile de creare a programelor de training pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și toleranței etnice la tineretul studentesc și tineretul inclus în migrația de muncă.

Rezultatele cercetării pot fi utilizate de către serviciile de emigrație pentru a prognoza adaptarea tinerilor pe piața muncii, în activitatea practică a serviciilor de comunicare și informare cu mass-media, ajutându-le în construirea unei politici de informare asupra evenimentelor de pe piața muncii a tineretului și interacțiunea interetnică. Datele acestei teze de cercetare pot fi folosite pentru crearea programelor naționale dedicate minorităților naționale, cu scopul integrării și implicării tinerilor în reforme socioculturale inovative.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Tineretul studentesc găgăuz și bulgar prezintă autoidentificare etnică pozitivă, imagine pozitivă a propriului grup etnic și a altor grupuri etnice de contact – moldoveni, ruși, găgăuzi/bulgari.
2. În condițiile includerii active a regiunii în migrația de muncă, la tineretul studentesc se formează diferite reprezentări și obiective asupra procesului de migrație de muncă: pentru încadrarea în migrația de muncă, pentru neîncadrarea în migrația de muncă și obiective nedeterminate.
3. La tineretul studentesc bulgar și găgăuz, în funcție de viziunile privind migrația de muncă, diferite particularități ale identității etnice se manifestă prin stereotipuri etnice și prin afiliere etnică.
4. Programul de training pe care l-am elaborat și l-am realizat cu grupul de tineri studenți, identificați cu cea mai „problematică” identitate etnică, contribuie la sporirea competenței etnoculturale și a toleranței etnice.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele de bază ale cercetării au fost implementate în activitatea pedagogică și metodică a facultății Naționale și a catedrei de pedagogie ale Universității de Stat din Comrat. Concluziile cercetării au fost incluse în tematica disciplinelor de studii, elaborate de autor și utilizate în activitatea cu pedagogii și psihologii în cadrul stagiilor de formare continuă.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Datele teoretice și practice, rezultate în urma cercetării, au fost discutate la ședințele catedrei de psihologie, la seminarele practice în cadrul Universității de Stat din Comrat, al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei și în cadrul a 14 conferințe științifice.

Publicații la tema tezei. Rezultatele cercetării au fost reflectate în 20 de publicații științifice, 5 dintre ele fiind publicate în reviste acreditate de CNAA și 4 publicații din Rusia și Ucraina.

Volumul și structura lucrării. Teza este alcătuită din introducere, trei capitole (unul teoretic și două practice), concluzii la capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, conținând 243 de denumiri și 7 anexe. Conținutul de bază al tezei este expus pe 144 de pagini, include 44 de tabele și 14 figuri.

Cuvânt-cheie: identitate etnică, stereotipuri etnice, afiliere etnică, migrație de muncă, viziune/obiectiv privind migrația de muncă, competență etnoculturală, toleranță etnică, tineret studentesc.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt prezentate actualitatea și importanța temei investigate, sunt formulate problema, scopul, obiectivele investigației, este fundamentat suportul conceptual al cercetării.

În **capitolul 1 „Problemele cercetării identității etnice în condițiile migrației de muncă a populației”** sunt analizate abordările teoretice ale problemei identității etnice. Procesele de identificare etnică sunt văzute prin prisma câmpului fenomenologic al migrației de muncă. Se studiază particularitățile procesului de geneză a identității etnice, dinamica procesului, influența diferitor factori (și a migrației de muncă) asupra dezvoltării identității etnice în cadrul societății în transformare. A fost realizată analiza cercetărilor teoretico-empirice în problema investigată, în Republica Moldova: psihologie și științe socio-umanistice.

Materialul empiric și teoretic, acumulat de către psihologi și cercetători din domeniul socio-umanist, ne-a permis să formăm o bază teoretică pentru interpretarea identității etnice a tineretului studentesc în condițiile migrației de muncă a populației din regiune. Ea a fost constituită în baza teoriei identității sociale a lui H.Tajfel și J. Turner [36]. Am acordat prioritate teoriilor de orientare construcționistă, elaborate în psihologia vârstelor și cea socială, în sociologie și etnologie de F. Barth [32], R. Jenkins [34], T.G. Stefanenco [23] ș.a., conform cărora, reprezentările despre etnos se construiesc în conștiința socială.

În cadrul cercetării, abordăm identitatea etnică ca un „fenomen bicomponent, rezultat al procesului de autoidentificare cognitiv-emoțională a individului într-un context social concret și un spațiu social referitor la multe etnii” [23, p.124]. Structura identității etnice este alcătuită din două componente: cognitivă (autoidentificarea, conținutul auto-și heterostereotipurilor) și

afectivă (sentimentul de apartenență etnică, orientarea stereotipurilor etnice). Componenta comportamentală o abordăm doar ca o pregătire a individului pentru formele colective de activitate, pentru că pregătirea nu întotdeauna se realizează în acțiuni. Identitatea etnică este studiată de către noi în baza stereotipurilor etnice de afiliere (nevoia de aderare la grup). Stereotipurile etnice sunt văzute ca imagini ale grupului etnic sau reprezentațiilor acestuia, generalizate, emoțional pline, create de practica istorică a relațiilor interetnice și prin care se manifestă preferințele, aprecierile atât ale grupului propriu cât și ale altor grupuri [21].

Analiza teoretică a concepției identității psihosociale și crizelor de viață a lui E. Erikson [31], a modelului de dezvoltare a identității etnice J. Phinney [35] ne permite să afirmăm că identitatea etnică nu este o formațiune statică, ci dinamică. Formarea identității etnice a omului sub aspectul vârstei trece prin mai multe etape, care corelează cu etapele dezvoltării psihice a copilului de la „difuză” la „realizată” [21;23;35]. Tineretul studentesc se află la etapa identității etnice realizate, dar, fiind influențată de schimbări social-economice în comunitate, se pot întâmpla intensificări, transformări și reconștientizări ale rolului apartenenței etnice. În acest context, am determinat caracteristicile de bază ale identității etnice a tineretului studentesc: sensibilitate față de probleme etnice; reflecție în baza sistemului format de reprezentări despre sine ca membru al comunității etnice, prezența spectrului larg de semne de diferențiere etnică.

Analiza teoretică a arătat că identitatea etnică este influențată de factorii determinați de schimbările vieții sociale, fapt evidențiat de mulți psihologi (N.M.Lebedeva, O.V.Luneva [18], T.G.Stefanenco [23] ș.a.) care activează în baza teoriei cultural-istorice a lui L.S. Vîgotski [6]. Astfel, identitatea etnică trebuie văzută nu doar din punctul de vedere al dezvoltării individuale de vârstă, ci și ca o categorie ce se afla în punctul de joncțiune dintre individ și situație: particularitățile de socializare etnică în familie, dar la fel și în alte institute sociale- școală, universitate, grup de semeni etc.; particularitățile mediului de contact etnic (heterogen/omogen); relațiile de statut dintre grupurile etnice.

E necesar să fie luat în considerare și asemenea factor social cum este migrația de muncă. Problema identității etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar se actualizează în condițiile includerii active a populației regiunii în procesul de migrație de muncă, care, în prezent, în UTA Găgăuzia a început să capete un caracter ireversibil, creând pericol de „dispersare” a identității etnice a găgăuzilor și bulgarilor [25]. Găgăuzii și bulgarii sunt grupuri etnice, reprezentate cel mai mult, cantitativ, în regiune, apropiate prin tradițiile lor culturale, soartă istorică și aparținând aceleiași religii (creștini ortodocși) [7; 8 ș.a.].

Din punct de vedere practic, studierea identității etnice a tineretului studentesc în condițiile includerii regiunii în migrația de muncă este foarte importantă. E necesar să se lucreze cu grupul social dat, în vederea sporirii competenței etnice și a toleranței etnice. În acest context,

competența etnoculturală presupune o totalitate de cunoștințe, reprezentări despre cultura proprie și despre alte culturi, realizându-se prin abilități, atitudini, modele de comportament, asigurând interacțiunea cu reprezentanții acestor culturi. Pentru toleranța etnică este caracteristică prezența imaginii pozitive a reprezentanților altei culturi, fiind prezentă și imaginea pozitivă a culturii proprii [18].

În baza analizei teoretice a problemei identității etnice a tineretului studentesc în condițiile migrației de muncă, am determinat scopul și obiectivele cercetării, acestea fiind realizate în partea experimentală a lucrării.

În capitolul al doilea „Cercetarea empirică a identității etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar din UTA Găgăuzia” sunt descrise obiectul, scopul, obiectivele și metodele cercetării particularităților identității etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar, cu diferite viziuni/obiective privind migrația de muncă.

Experimentul de constatare a fost realizat în cadrul Universității de Stat din Comrat. Eșantionul a fost selectat ținând cont de statut, apartenență etnică și regională. Volumul eșantionului a constituit 329 persoane, statut social – studenți din anii de studiu I-IV. Apartenență etnică – găgăuzi (229 pers.) și bulgari (100 pers.). Componenta de vârstă: 18-25 ani. Pentru formarea eșantionului s-a folosit strategia de randomizare.

A fost realizată cercetarea stereotipurilor etnice (componenta emoțional – evaluativă a identității etnice) cu ajutorul metodicii de bază – *Testul de diagnosticare a relațiilor G.U.Soldatova/ Диагностического теста отношении (ДТО)*.

În baza analizei indicatorilor coeficienților de direcție (D), intensitate (S) ale stereotipurilor etnice la **studenții bulgari și găgăuzi**, s-a constatat autoidentificarea pozitivă și heterostereotipuri pozitive ale moldovenilor, rușilor, bulgarilor/găgăuzilor, ceea ce relevă o identitate etnică pozitivă la tinerii găgăuzi și bulgari (tab. 1.).

Tabelul 1. Valori medii ale coeficienților de ambivalență (A), intensitate (S), direcție (D) stereotipuri etnice– *studenți bulgari și găgăuzi*

Tip de evaluare	Găgăuzi			Bulgari		
	A	S	D	A	S	D
Autoapreciere	0,59	0,25	0,22	0,56	0,31	0,26
Imaginea „Ideal”	0,51	0,39	0,31	0,47	0,45	0,36
Autostereotip	0,63	0,2	0,16	0,62	0,24	0,19
Heterostereotip moldoveni	0,67	0,03	0,02	0,65	0,09	0,07
Heterostereotip ruși	0,63	0,2	0,17	0,6	0,27	0,22
Heterostereotip bulgari/găgăuzi	0,69	0,08	0,07	0,67	0,07	0,07

Analiza autostereotipurilor studenților găgăuzi a arătat ca fiind cea mai pozitivă, emoțional determinată este evaluarea imaginii „Ideal”, a autoaprecierii. Ambivalența (A) autostereotipului, heterostereotipului rușilor sunt la fel de pronunțate. La studenții găgăuzi indicatorii de

ambivalență (A) referitor la grupurile de bulgari și moldoveni sunt înalți, iar parametrii de pronunțare și direcție a acestor stereotipuri sunt scăzuți (tab. 1).

La tineretul studentesc *bulgar* cei mai înalți sunt indicatorii coeficientului de direcție (D), descoperiți la evaluarea imaginii „Ideal”, apoi urmează indicatorii heterostereotipului rușilor și autostereotipului, cei mai scăzuți fiind indicatorii direcției (D) la heterostereotipurile găgăuzilor și moldovenilor. Puterea efectului de stereotip (S) slab pronunțată, cu referință la datele grupurilor date, vorbește despre o anumită rezervă, distanțare a tineretului studentesc bulgar față de găgăuzi și moldoveni (tab. 1).

Descoperind, cu ajutorul criteriului χ^2 Freedman, prezența diferențelor statistice relevante dintre eșantioanele legate ale tineretului studentesc bulgar și găgăuz, am utilizat testul Danna pentru comparații multiple cu corecția Bonferonni, pentru a depista, dintre care anume obiecte de evaluare diferențele statistice sunt relevante.

La *studenții găgăuzi*, prin suprapunerea direcției (D) autostereotipului și heterostereotipului rușilor, nu au fost depistate diferențe statistice însemnate ($Z=0,094$, $p=0,629$), adică autostereotipul tinerilor găgăuzi, după nuanța lui emoțională este asemănător heterostereotipului rușilor. Nu au fost depistate diferențe statistic însemnate între autoaprecierea și heterostereotipul rușilor ($Z =0,548$, $p=0,069$), ceea ce demonstrează apropierea tinerilor găgăuzi de acest grup la nivel personal. Conform parametrului (S), nu s-au depistat diferențe statistice relevante între autostereotip și heterostereotipul rușilor ($Z=0,003$, $p=1,000$), între autoapreciere și heterostereotipul rușilor ($Z=0,487$, $p=0,178$). Aceste date demonstrează bițnia studenților găgăuzi cu grupul rușilor. Nu au fost depistate diferențe statistice relevante între autostereotip și imaginea „Eu”, adică, identitatea etnică este importantă pentru studenții găgăuzi la nivel personal și ea poate fi considerată actualizată. Conform indicatorilor de direcție (D), a fost depistată imaginea difuză a etniei titulare la studenții găgăuzi la nivel de grup ($Z=1,361$, $p=0,001$) și la nivel personal ($Z=2,003$, $p=0,001$), ceea ce noi explicăm prin îngustarea câmpului de interacțiune comunicativă. Neașteptată pentru noi a fost direcția scăzută (D) și slab pronunțată (S) a heterostereotipului bulgarilor. Date analogice au fost obținute pe grupa dată de vârstă a găgăuzilor în cercetările realizate de I. Caunenco în anul 2006 [12] și pe elevi din clasele liceale, L. Gașper [2].

La *tineretul studentesc bulgar* s-au depistat diferențe statistice relevante prin suprapunerea criteriului de direcție (D) a autostereotipului și heterostereotipurilor moldovenilor ($Z=1,235$, $p=0,001$) și găgăuzilor ($Z=1,375$, $p=0,001$); imaginii „Eu” și heterostereotipurilor moldovenilor ($Z= 2,175$, $p=0,001$) și găgăuzilor ($Z=2,315$, $p=0,001$). Aceasta demonstrează diferențierea (al său – altul) tinerilor bulgari de alte grupuri etnice atât la nivel de grup cât și personal.

Heterostereotipul găgăuzilor la tinerii bulgari se caracterizează prin cel mai înalt nivel de ambivalență (A), conținut emoțional scăzut (S), deși aceste grupuri conviețuiesc alături timp îndelungat. Heterostereotipurile reciproce ale studenților bulgari/găgăuzi sunt difuze și ambivalente. La tineretul studentesc bulgar, la compararea direcției (D), autostereotipului și heterostereotipului rușilor nu au fost depistate diferențe statistice însemnate ($Z=0,475$, $p=1,000$); nu au fost depistate diferențe statistic relevante între autoapreciere și heterostereotipul rușilor ($Z=0,465$, $p=1,000$). Aceste date pot vorbi despre o bietnie a tineretului studentesc bulgar cu grupul rușilor la nivel de grup și personal. Compararea coeficienților de intensitate (S) a stereotipului etnic la studenții bulgari a arătat importanța identității etnice la nivel personal ($Z=0,630$, $p=0,259$), la fel și apropierea de grupul rușilor la nivel personal și de grup. Identitatea etnică a bulgarilor o denumim ca fiind actualizată și bietnică.

Analiza conținutului stereotipurilor etnice ale tineretului studentesc bulgar și găgăuz a confirmat rezultatele descrise mai sus. La tineretul studentesc găgăuz imaginea „Eu” include astfel de trăsături: comunicativ (3,33), activ (3,25), îngrijit (3,35), atent (3,13). Trăsături de personalitate ca activismul și comunicativitatea sunt astăzi cele mai solicitate în societățile de tranziție, cum este și Republica Moldova. Conținutul trăsăturilor autostereotipului găgăuzilor este predominant pozitiv. La ei a ieșit în evidență importanța unei calități precum mândria (3,08), adică la tineretul găgăuz solidarizarea pe criteriul etnic constituie o valoare foarte importantă. La tinerii găgăuzi calitățile heterostereotipului rușilor sunt deosebit de evidențiate, ceea ce dovedește o anumită imagine a rușilor și trăirea afectivă a identificării cu grupul dat.

Bulgarii se apreciază ca fiind îngrijiți (3,25), economi (3,26), activi (3,25), comunicativi (3,66) și atenți (3,23), ca reprezentanți ai etniei lor. La ei heterostereotipurile de moldoveni, ruși sunt pozitive, imaginea moldovenilor e mai puțin stereotipizată, doar o calitate – „activ” (3,06) a fost la nivel „exprimată în mare măsură”. Bulgarii includ în imaginea găgăuzilor asemenea trăsătură ca „impulsivitatea” (3,13), pe care o remarcă și găgăuzii în autostereotip.

Studierea *tendențelor de etnoafiliere* (nevoia de apartenență etnică) la tineretul bulgar și găgăuz, cu ajutorul metodicii „Afilieră etnică”, G.U.Soldatova, S.V. Rîjova [22], a arătat că la majoritatea tineretului bulgar (70%) și găgăuz (68,9%) sunt exprimate motive de etnoafiliere. Tendințe de anti-etnoafiliere, tendințe spre individualizare se observă la o parte mai mică de respondenți: 21,4% – tineri găgăuzi și 19,0% – tineri bulgari.

În calitate de sentimente deosebit de importante, trăite în raport cu grupul lor etnic, respondenții ambelor grupuri etnice scot în evidență „mândria” (găgăuzi – 41%; bulgari – 46%) și „încredere liniștită” (câte 36%). La tineretul studentesc găgăuz și bulgar predomină sentimente pozitive față de grupul lor etnic, ceea ce constituie o consecință a renașterii etnice a etniilor găgăuze și bulgare în Republica Moldova.

În conformitate cu scopurile și obiectivele cercetării noastre *a fost studiată influența viziunilor/obiectivelor migraționale asupra identității etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar*. Studiul a fost realizat în baza anchetei, aceasta conținând itemi despre atitudinea față de procesul de migrație de muncă. Au fost evidențiate următoarele atitudini/viziuni: atitudine migrațională pozitivă – „voi pleca”, negativă – „nu voi pleca” și nedeterminată – „nu m-am determinat”. În baza studiului au fost evidențiate trei grupuri de tineri găgăuzi și bulgari: „migranți potențiali” – (atitudine migrațională pozitivă – „voi pleca”); „cei care nu pleacă” (atitudine migrațională „nu plec”) și „nedeterminați” – (atitudine migrațională „nu m-am determinat”).

Tabelul 2. Grupuri de tineret studentesc găgăuz și bulgar

Grupuri Etnice	Grupuri de tineret găgăuz și bulgar		
	„Potențiali migranți”	„Nu pleacă”	„Nedeterminați”
Găgăuz	60,7%	20,1%	19,2%
Bulgar	64%	21%	15%
Total:	61,7%	20,4%	17,9%

Pentru tineretul studentesc găgăuz și bulgar este caracteristică predominarea viziunii/obiectivului de încadrare în migrația de muncă, indiferent de atitudinea contradictorie față de aceasta. Studiarea reprezentărilor tineretului studentesc găgăuz și bulgar despre migrația de muncă a arătat că, din cauza lipsei locurilor de muncă și a infantilismului tinerilor, la mulți se observă lipsa tendinței de a-și căuta de lucru pe piața locală a muncii. Ne pun în gardă raționamentele, tot mai des întâlnite la tinerii din ambele grupuri etnice, de tipul: „Dacă mă voi aranja bine și voi avea un serviciu bine plătit, voi rămâne acolo pentru totdeauna” (M.C., 21 ani); „Cum să nu pleci? Toți pleacă.” – adică se formează cultura migrației, astfel că a rămâne în Patrie se asociază în conștiința tineretului studentesc cu insuccesul. Suntem de acord cu părerea sociologului I.A.Subbotina că migrația de muncă poate deveni ireversibilă, având în vedere că în regiune se observă creșterea tendințelor migraționale în rândurile tineretului cu studii: în anul 2006, pentru includerea în migrația de muncă optau 46% de tineri cu studii superioare[25], iar conform studiului nostru, acest număr a crescut : peste 60% tineri intenționează să plece la lucru peste hotare.

În procesul studiului, a fost important pentru noi să aflăm cum percepe tineretul studentesc bulgar și găgăuz *situația socială*, cât de stabilă este lumea în viziunea lor și cum această viziune influențează formarea diferitor atitudini migraționale. Situația social-economică a țării rămâne a fi stabil dificilă, deficitul de locuri de muncă la specialitate contribuie la „împingerea” tineretului din țară. Am folosit "Metodica studierii percepției stabilității lumii" de T.G. Stefanenco și E.N. Dubovscaia. S-a constatat că situația socială este percepută ca fiind stabilă doar

de 18,3% tineri găgăuzi și 10% tineri bulgari. Au fost depistați mulți care „oscilează” în percepția situației sociale – 63,8% tineri găgăuzi și 63% tineri bulgari. În toate trei grupuri – „migranți potențiali”, „nu pleacă” și „nedeterminați” referitor la plecarea găgăuzi și bulgari – cea mai mare pondere o au cei care întâmpină greutăți în determinarea situației sociale, adică cei mai mulți sunt cei care „oscilează”. Rezultatele obținute referitor la percepția situației sociale de către tineretul găgăuz și bulgar demonstrează dificultatea reflecției de către tineretul studentesc bulgar și găgăuz asupra transformărilor social-economice din societate.

Folosind metodică elaborată de N.M.Lebedeva și A.N. Tatarco „Identitatea civică”, am studiat cât de însemnată pentru tineretul studentesc bulgar și găgăuz este *identitatea civică* a lor. Găgăuzii și bulgarii demonstrează grad diferit de manifestare a identității civice: „deloc nu sesizează” identitatea civică 4,8% din tinerii găgăuzi și 14% din tinerii bulgari; „sesizează aproape întotdeauna” și „sesizează în totalitate” identitatea civică 55,46% din tinerii găgăuzi și 32% din tinerii bulgari. Identitatea civică pozitivă este caracteristică mai mult tinerilor găgăuzi, decât tinerilor bulgari. Se poate presupune că acest fapt este condiționat de implicarea mult mai activă a găgăuzilor în procesele social-politice a UTA Găgăuzia, dar și de lipsă metropolei pentru găgăuzi – „țară de ieșire”, spre deosebire de bulgari. Identitatea civică este mult mai însemnată pentru grupul de tineret găgăuz și bulgar ce „nu pleacă”, decât pentru „migranții potențiali”. Grupul tinerilor bulgari și găgăuzi „nedeterminați” manifestă identitate civică ambivalentă. Grupul de tineret bulgar și găgăuz „nedeterminați” privind plecarea demonstrează poziție duală și contradictorie.

În conformitate cu obiectivele cercetării, vom analiza *particularitățile stereotipurilor etnice ale tineretului studentesc găgăuz și bulgar pe grupuri „migranți potențiali”, „nu pleacă” și „nedeterminați”*.

Analizând coeficienții de direcție (D) a stereotipurilor etnice la *tineretul găgăuz din grupul „migranți potențiali”* am constatat autoidentificare pozitivă (D=0,23); heterostereotipuri pozitive ale moldovenilor (D=0,03), rușilor (D=0,17), bulgarilor (D=0,07) (табл. 3).

Tabelul 3. Valori medii ale coeficienților de ambivalență(A), exprimare (S), direcție (D) ale stereotipurilor etnice ale *tineretului găgăuz pe grupuri „migranți potențiali”, „nu pleacă”, „nedeterminați”*

Tipul de evaluare	„migranți potențiali”			„nu pleacă”			„nedeterminați”		
	A	S	D	A	S	D	A	S	D
Autoaprecierea	0,59	0,26	0,23	0,60	0,24	0,21	0,60	0,22	0,19
Imaginea „Idea”	0,51	0,39	0,32	0,52	0,36	0,29	0,51	0,36	0,29
Autostereotip	0,62	0,22	0,17	0,64	0,20	0,16	0,65	0,15	0,12
Heterostereotip moldoveni	0,66	0,04	0,03	0,69	0,05	0,04	0,68	-0,03	-0,03
Heterostereotip ruși	0,62	0,21	0,17	0,64	0,19	0,15	0,65	0,19	0,15
Heterostereotip bulgari	0,67	0,08	0,07	0,70	0,09	0,07	0,69	0,08	0,07

În baza testului Danna pentru comparații multiple cu corectarea Bonferroni, la tinerii găgăuzi din grupul „migranți potențiali” pe coeficientul de direcție (D) la compararea autostereotipului și heterostereotipului rușilor, nu au fost depistate diferențe statistice însemnate ($Z=0,097$, $p=1,000$), adică autostereotipul tinerilor găgăuzi din acest grup este asemănător ca nuanță emoțională cu heterostereotipul rușilor. Nu s-au constatat diferențe statistice importante între autoapreciere și heterostereotipul rușilor ($Z=0,634$, $p=0,191$). Aceste date vorbesc despre bietenia tineretului găgăuz din grupul „migranți potențiali” cu grupul rușilor, la nivele personal și de grup. Pentru tinerii găgăuzi din grupul „migranți potențiali” este importantă identitatea etnică proprie la nivel personal ($Z=0,731$, $p=0,061$), de aceea aceasta poate fi considerată ca actualizată.

Conform indicatorilor coeficienților de direcție (D), intensitate (S) a stereotipurilor etnice la **tineretul găgăuz din grupul „nu pleacă”** s-a depistat autoidentificare pozitivă și heterostereotipuri ale moldovenilor, rușilor, bulgarilor – pozitive. La suprapunerea coeficienților de direcție (D), la ei se observă identitate etnică actualizată și bietenie cu grupul rușilor la nivele personal și de grup. Pe lângă asta, la tinerii găgăuzi din grupul „nu pleacă”, spre deosebire de tinerii găgăuzi din grupul „migranți potențiali”, s-a constatat apropierea imaginii „Eu” (autoaprecierea) de imaginea „Ideal” ($Z=1,132$, $p=0,126$). După intensitatea (S) stereotipului grupa rușilor este apropiată de găgăuzii care „nu pleacă” la nivele de grup și personale. Identitatea etnică a tinerilor găgăuzi din grupul „nu pleacă” este actualizată, fapt dovedit de apropierea autostereotipului de imaginea „Eu” ($Z=0,197$, $p=1,000$). Se remarcă apropierea imaginii „Eu” (autoaprecierea) de imaginea „Ideal” ($Z=1,250$, $p=0,054$), ceea ce vorbește despre autoaprecierea înaltă a membrilor grupului, încrederea în forțele proprii, încrederea în posibilitatea de a avea succes în țara sa.

În baza indicatorilor coeficienților de direcție, intensitate a stereotipurilor etnice la **tineretul găgăuz din grupul celor „nedeterminați”** s-a depistat autoidentificare pozitivă și heterostereotipuri pozitive ale rușilor și bulgarilor. O particularitate deosebită a grupului dat este stereotipul slab negativ al moldovenilor, ceea ce dovedește dezvoltarea discordantă, lipsită de armonie a tineretului găgăuz din grupul „nedeterminați” (tab. 3). La suprapunerea coeficienților de direcție (D), se constată identitate etnică actualizată ($Z=0,366$, $p=1,000$) și bietenie cu grupul rușilor la nivel personal ($Z=0,561$, $p=1,000$) și la nivel de grup ($Z=0,195$, $p=1,00$). Acest grup de tineri găgăuzi alege strategia de apropiere cu grupul etnic al bulgarilor – nu există diferențe statistice însemnate la compararea autostereotipului și heterostereotipului bulgarilor ($Z=0,915$, $p=0,403$). La tineretul găgăuz din grupul „nedeterminați”, spre deosebire de grupul tinerilor găgăuzi din grupul „nu pleacă”, s-au depistat diferențe statistice însemnate la compararea imaginii „Eu” (supraaprecierea) și imaginii „Ideal” ($Z=1,268$, $p=0,032$), fapt ce se explică prin perspectiva difuză a viitorului la tinerii găgăuzi din grupul dat. După intensitate(S), adică după intensitatea stereotipului, se constată apropierea bulgarilor cu grupul rușilor - la nivel

personal ($Z=0,256$, $p=1,000$) și de grup ($Z=0,183$ $p=1,000$) (tab. 3). Analiza conținutului stereotipurilor etnice a tineretului studentesc cu diferite viziuni privind migrația de muncă a arătat că, indiferent de viziunea migrațională, ei prezintă autoidentificare etnică pozitivă.

Analiza stereotipurilor etnice la **tineretul studentesc bulgar din grupul „migranți potențiali”** a arătat autoidentificare pozitivă; heterosteotipuri ale moldovenilor, rușilor, găgăuzilor pozitive (tab. 4).

Tabelul 4. Valori medii ale coeficienților de ambivalență(A), intensitate (S), direcție (D) ale stereotipurilor etnice ale *tineretului bulgar pe grupuri „migranți potențiali”, „nu pleacă”, „nedeterminați”*

Tipul de evaluare	„migranți potențiali”			„nu pleacă”			„nedeterminați”		
	A	S	D	A	S	D	A	S	D
Autoapreciere	0,56	0,32	0,27	0,58	0,26	0,22	0,54	0,34	0,28
Imaginea „Ideal”	0,47	0,46	0,36	0,49	0,41	0,33	0,42	0,50	0,40
Autostereotipul	0,61	0,26	0,20	0,64	0,17	0,14	0,61	0,27	0,21
Heterostereotip moldoveni	0,63	0,09	0,05	0,62	0,08	0,07	0,69	0,17	0,14
Heterostereotip ruși	0,60	0,27	0,21	0,60	0,26	0,21	0,61	0,29	0,23
Heterostereotip găgăuzi	0,68	0,07	0,05	0,66	0,07	0,06	0,66	0,19	0,15

La **tineretul bulgar din grupul „migranți potențiali”**, suprapunând coeficienții de *direcție* (D) a autostereotipului și heterostereotipului rușilor ($Z=0,352$, $p=1,000$), a autoaprecierii și heterostereotipului rușilor($Z=0,625$, $p=0,882$), nu s-au depistat diferențe statistice însemnate. Analiza intensității (S) stereotipurilor la fel a arătat absența diferențelor statistice însemnate dintre autostereotip și heterostereotipul rușilor ($Z=0,195$, $p=1,00$), autoapreciere și heterostereotipul rușilor($Z=0,344$, $p=1,000$). Datele obținute ne pot vorbi despre bițnia tinerilor bulgari cu grupul rușilor la nivel personal și de grup. Acest fapt se explică prin dezvoltarea de lungă durată în cadrul culturii ruse și în alegerea vectorului de bază a migrației de muncă. Am constatat că identitatea etnică este importantă pentru tineretul bulgar din grupul „migranți potențiali” la nivel personal($Z =0,539$, $p=1,000$).

Rezultatele direcției (D) stereotipurilor etnice la tineretul studentesc bulgar din grupul „**nu pleacă**” au arătat autoidentificare etnică pozitivă și heterostereotipuri pozitive ale moldovenilor, rușilor și găgăuzilor (tab. 4). O particularitate deosebită a acestui grup reprezintă apropierea cu grupul moldovenilor la nivel personal ($Z=1,643$, $p=0.067$) și nivel de grup ($Z =0,786$, $p=1.000$). La tinerii bulgari din grupul „nu pleacă” se remarcă identitate etnică actualizată ($Z=0,857$, $p=1,000$). Spre deosebire de „migranții potențiali” bulgari, la bulgarii care „nu pleacă” se remarcă apropierea imaginii „Eu” și imaginii „Ideal” ($Z=1,190$, $p=0,588$), adică tineretul bulgar din grupul „nu pleacă”, la fel ca și la tinerii găgăuzi din grupul „nu pleacă”, se remarcă tendința spre ideal, creșterea autoaprecierii, încrederii în forțele proprii, încrederea imposibilitatea de a avea succes. Intensitatea (S) stereotipului a arătat diferențe statistice relevante prin suprapunerea autoaprecierii și heterostereotipul găgăuzilor, ceea ce vorbește

despre distanțarea tineretului bulgar din grupul „nu pleacă” de grupul etnic al găgăuzilor la nivel personal, totodată se constată apropiere de grupul găgăuzilor la nivel de grup.

Conform rezultatelor coeficienților de *direcție* (D), *intensitate* (S) a stereotipurilor etnice la ***tineretul bulgar din grupul „nedeterminați”*** se constată autoidentificare pozitivă și heterostereotipuri pozitive ale moldovenilor, găgăuzilor, rușilor. (tab. 4). Analiza coeficientului *direcție* (D) a arătat că pentru acest grup este caracteristică apropierea imaginii „Ideal” și autoaprecierii ($Z = 1,700$, $p = 0,192$), fapt ce reprezintă, din punctul nostru de vedere, o resursă pentru autodeterminare. Bulgarii „nedeterminați” prezintă identitate etnică actualizată. Se remarcă apropierea cu câteva grupe etnice: cu grupul moldovenilor – la nivel personal ($Z = 1,200$, $p = 1,000$) și la nivel de grup ($Z = 0,467$, $p = 1,000$); cu grupul etnic al rușilor – la nivel personal ($Z = 0,467$, $p = 1,000$) și de grup ($Z = 0,267$, $p = 1,000$). La tineretul bulgar din grupul „nedeterminați”, spre deosebire de cei din grupurile „migranți potențiali” și „nu pleacă”, se constată tendința spre apropierea cu grupul etnic al găgăuzilor la nivel de grup, deoarece la suprapunerea autostereotipului și heterostereotipului găgăuzilor nu sunt diferențe statistice însemnate ($Z = 0,767$, $p = 1,000$). Particularitatea deosebită a intensității de exprimare (S) a stereotipului etnic la tinerii bulgari „nedeterminați” este apropierea de grupul găgăuzilor și moldovenilor. Putem presupune că la tinerii bulgari din grupul „nedeterminați” se actualizează heterostereotipurile grupurilor etnice din proximitate: moldoveni (etnie titulară); găgăuzi (având în vedere că locuiesc împreună de mult timp, atât regional cât și local), ruși – în scopul „lărgirii” câmpului său de identificare.

În continuare, vom avea în obiectiv ***aspectul de conținut al stereotipurilor etnice ale tineretului studentesc bulgar cu diferite viziuni/obiective privind migrația***. În imaginea „Eu” a bulgarilor la grupul de „migranți potențiali” trăsătura distinctivă este insistența (tenacitatea), la grupul „nu pleacă” – caracterul conciliant, iar trăsătura distinctivă la „nedeterminați” – a fi econom. La cei „nedeterminați”, spre deosebire de grupurile „migranți potențiali” și „nedeterminați”, în heterostereotipul moldovenilor sunt prezente doar trăsături pozitive – comunicabilitate, acuratețe, temperament, tenacitate, mândrie, concilianță, fiind și mult mai stereotipizate la grupul dat; în heterostereotipurile rușilor și găgăuzilor, toate trăsăturile sunt exprimate în măsură deplină, adică se evidențiază printr-o determinare mai mare.

Studierea ***tendențelor de etnoafiliere la diverse grupuri de studenți găgăuzi și bulgari – „migranți potențiali”, „nu pleacă”, „nedeterminați”*** a scos în evidență următoarele: 1) la reprezentanții ambelor grupuri etnice tendințele de afiliere predomină asupra tendințelor de antiafilieră, indiferent de diferite viziuni asupra încadrării în migrația de muncă; 2) afilierea se manifestă în măsură mai mare la „migranții potențiali” găgăuzi (72%) și bulgari (71,8%) decât la cei care „nu pleacă” găgăuzi (65,2%) și bulgari (66,25%). Posibil, lucrează mecanismele de

comparare a imaginii grupului propriu și imaginii altui spațiu cultural, în care se planifică a se încadra, acest fapt intensificând motivația de afiliere; 3) în măsură mai mică afilierea se manifestă la grupul „nedeterminați” găgăuzi (59,1%) și bulgari (60%).

Cercetarea empirică a identității etnice a tineretului studentesc bulgar și găgăuz din grupurile „migranți potențiali”, „nu pleacă”, „nedeterminați” a arătat diferite particularități ale identității etnice. Modificările identității lor etnice se manifestă prin componentele cognitiv și afectiv ale stereotipurilor lor etnice. La tineretul studentesc, în funcție de viziunile asupra migrației de muncă, tendințele de afiliere se exprimă diferit. Aceasta confirmă ipoteza înaintată de noi, precum că viziunile tinerilor referitor la migrația de muncă influențează identitatea lor etnică – stereotipurile etnice și afilierea etnică.

Cel mai problematic grup este grupul găgăuzilor și bulgarilor „nedeterminați” privind încadrarea în procesul migrației de muncă. De altfel, anume cu tineretul studentesc bulgar și găgăuz din grupul „nedeterminați” noi am lucrat în vederea dezvoltării la ei a competenței etnoculturale și toleranței etnice.

În capitolul trei „**Dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studentesc găgăuz și bulgar în condiții experimentale**” este descrisă baza metodologică de dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice, dar, de asemenea, și rezultatele experimentului de dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studentesc găgăuz și bulgar.

Prin alegerea aleatorie, din grupul găgăuzilor și bulgarilor „nedeterminați”, participanți la experimentul de constatare, au fost selectate 24 de persoane pentru participarea în experimentul de formare. Toți cei supuși experimentului au fost împărțiți în grupul de control și experimental. Programul de dezvoltare a competenței etnoculturale a fost realizat doar cu grupul experimental, cu cel de control-nu.

Noi am verificat grupurile (experimental și de control) conform criteriului omogenității, aplicând testul Mann-Whitney și am concluzionat că rezultatul obținut este suficient, încât grupurile să fie considerate omogene

Scopul: a elabora și a testa experimental programul de training pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studentesc găgăuz și bulgar din grupul „nedeterminați”, orientându-l spre reflecția asupra varietății culturale a societății moderne, având o imagine pozitivă atât asupra propriului grup etnic cât și asupra altora.

Obiective: 1) elaborarea unui sistem de sesiuni de training, orientat spre dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar din grupul „nedeterminați”; 2) conștientizarea și trăirea autoidentificării etnice pozitive în baza sporirii interesului față de rădăcinile proprii, începuturi și particularități culturale ale grupului

propriu; 3) reflecția identității etnice pozitive și autodeterminării tineretului studențesc; 4) formarea unei atitudini de încredere față de „ceilalți” având la bază toleranța, dezvoltarea competenței de conflict și de depășire a stereotipurilor și prejudecăților etnice negative; 5) conștientizarea unicității și valorii aportului diverselor grupuri etnice în consolidarea identității civice. Dezvoltarea deprinderilor de dialog cultural în societatea policulturală; 6) evaluarea eficienței sesiunilor de training elaborate pentru a dezvolta competența etnoculturală și toleranța etnică la tineretul studențesc bulgar li găgăuz din grupul „nedeterminați”.

Ipoteza experimentului de formare a constat în presupunerea că dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studențesc sunt posibile prin implicarea acestuia în activitatea special organizată de training, orientată spre conștientizarea și trăirea identității etnice pozitive, autodeterminare etnică clară, întărirea identității civice

Training-ul organizat de noi includea 5 module problematice, urmând a fi realizate consecutiv:

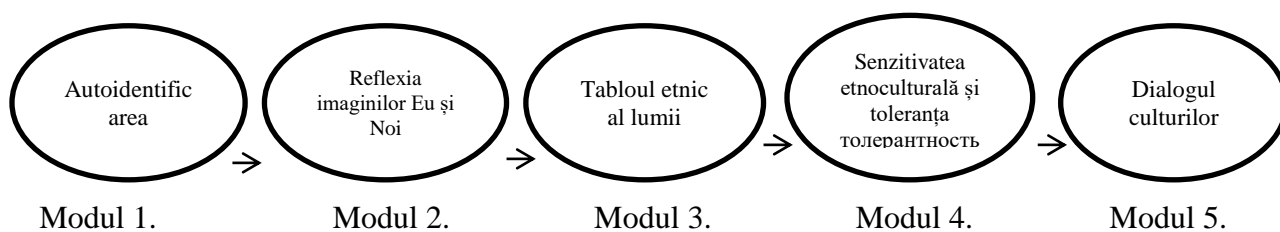

Fig. 1. Modelul general al programului dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studențesc găgăuz și bulgar din grupul „nedeterminați”

Toate modulele programului au fost încadrate în 13 sesiuni de training, în procesul cărora s-au realizat obiective de instruire, dezvoltare și educație.

Modul 1. „Autoidentificarea”. Scop: conștientizarea autocunoașterii și autodeterminării ca valoare, conștientizarea apartenenței proprii la grupul etnic; formarea sensibilității etnoculturale (sensibilitate la particularitățile culturale) a grupului etnic propriu – rădăcini, izvoare; formarea identității etnice pozitive.

Modul 2. „Reflecția imaginilor „Eu” și „Noi””. Scop: conștientizarea și consolidarea identității etnice pozitive; lărgirea reprezentării despre particularitățile culturii etnice de apartenență, formarea sensibilității față de varietatea din interiorul propriului grup etnic.

Modul 3. „Tabloul etnic al lumii”. Scop: stimularea interesului față de studierea culturii, tradițiilor și obiceiurilor propriului popor și ale altor popoare, conștientizarea diversității culturale și caracterului specific „tabloului lumii”; formarea conștientizării universalității idealurilor și valorilor umane de bază, prin compararea particularităților de mentalitate proprii și ale altor popoare, căutarea posibilităților de interacțiune pozitivă cu alte grupuri etnice.

Modul 4. „Sensitivitate etnoculturală și toleranță”. Scop: formarea conduitei etnotolerante în situațiile de dialog intercultural; dezvoltarea competenței de conflict și lărgirea reprezentărilor despre stereotipurile etnice la participanții din grup, despre necesitatea depășirii stereotipurilor și prejudecăților etnice negative; formarea unei atitudini empatice față de alte grupuri etnice.

Modul 5. „Dialogul culturilor”. Scop: dezvoltarea la membrii grupului a înțelegerii unicității și valorii aportului fiecărui om în dezvoltarea societății, dezvoltarea deprinderilor de construire a dialogului intercultural, unificarea grupului în baza identității supraetnice (civice).

Toate sesiunile de training au fost tematice, fiind integrate într-o structură unică, incluzând sarcini pe care le-am selectat din diverse surse didactico-metodice [9;11;18 ș.a.]. Sarcinile se modificau ținând cont de scopul și obiectivele lucrului de formare realizat și de particularitățile de vârstă ale participanților la training. A fost inclus materialul ce caracterizează modul de viață specific pentru grupurile etnice de pe teritoriul Moldovei

Organizarea sesiunilor. A fost realizat un ciclu de 13 sesiuni de training cu studenții din grupul experimental, a câte 2 ore în mediu durata sesiunii, cu periodicitatea medie de 1 dată pe săptămână. Sesiunile se organizau în afara orelor de studiu. Procesul de organizare a sesiunilor s-a bazat pe principii stabilite în comun. A fost utilizat modelul trainingului tradițional cultural, cu elemente specifice în sens de cultură, având în vedere că accentul s-a pus pe conștientizarea de sine ca reprezentant al etniei sau culturii. Ulterior au fost analizate diferențele dintre culturi, în final ajungând la formarea abilității de a pătrunde în diferențele grupurilor etnice.

Pentru a determina eficiența programului de training, elaborat și aprobat în cadrul experimentului de formare, au fost efectuate teste de control, care permiteau să fie evaluată eficiența lucrului realizat.

În procesul experimentului, a fost utilizată „Metodica studierii rezultatelor trainingului de interacțiune interculturală” (N. M Lebedeva, T.G. Stefanenco, O.V. Luneva) [17], creată special pentru determinarea eficienței dialogului intercultural. Cu ajutorul acestei metodici, am măsurat ambivalența identității etnice și valența (nivelul pozitivității – negativității) identității etnice, adică aceiași indicatori ai stereotipului etnic, pe care i-am măsurat cu ajutorul DTO a lui G.O. Soldatova, în cadrul experimentului de constatare. „Metodica studierii rezultatelor trainingului de interacțiune interculturală” include aceleași aspecte: „intensitatea exprimării identității civice” și „optimismul referitor la viitorul relațiilor interetnice”. Pentru a controla validitatea empirică, a fost analizată corelația dintre indicatorii metodicilor date cu ajutorul coeficientului de corelație a rangurilor Spearman. În rezultatul analizei corelației au fost obținute corelații statistic relevante: la parametru valenței – $r = 0,73$, nivelul semnificației $p < 0,01$; la ambivalență - $r = 0,70$, nivelul semnificației $p < 0,01$. Rezultatele analizei corelației arată că indicatorii valenței și ambivalenței din „Metodica studierii rezultatelor trainingului de interacțiune interculturală” corespund cu

indicatorii de ambivalență și direcție din „TDR” și pot fi folosiți ca înlocuindu-se reciproc.

Cu ajutorul „Metodica studierii rezultatelor trainingului de interacțiune interculturală”, am comparat rezultatele grupului experimental (GE) înainte și după experiment, dar și rezultatele GE înainte și după experiment cu rezultatele grupului de control (GC)). Compararea măsurărilor grupurilor din cadrul experimentului de formare s-a efectuat cu ajutorul T-criteriului Wilkoxson și U-testului Mann-Whitney.

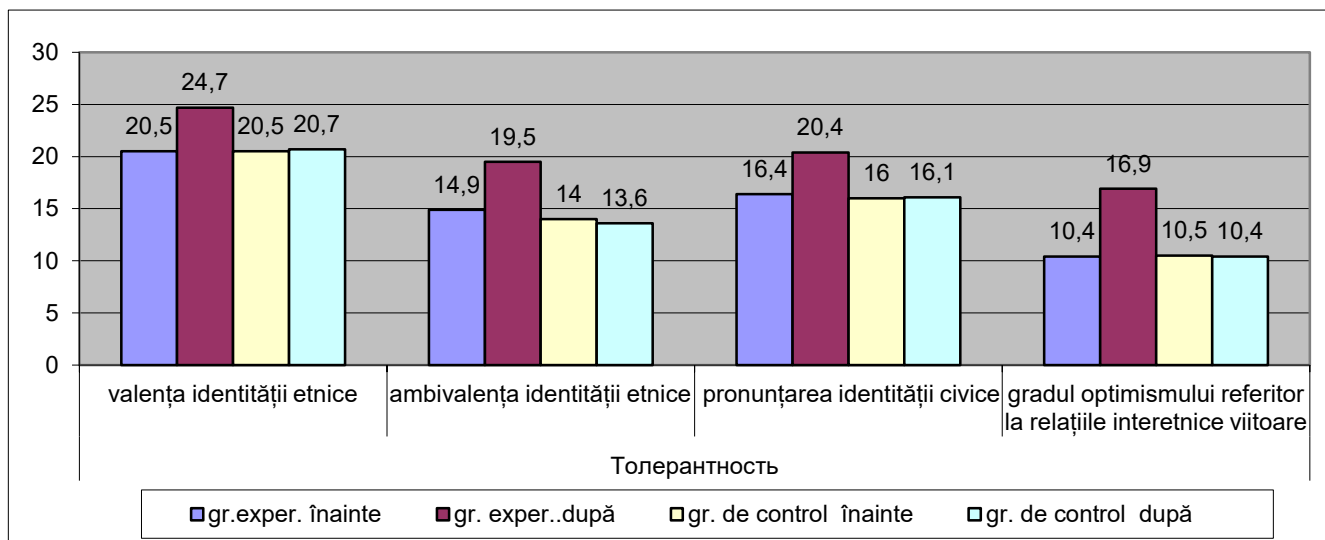

Fig.2. Indicatorii constructelor grupurilor experimentale și de control după examinarea primară și repetată

La subiecții din GE și din GC până la începerea experimentului se observă o diferență neînsemnată a echivalentului cantitativ al punctajului mediu pe fiecare din parametrii studiați de noi (des.2). Aceste date, rezultate din compararea GE și GC prin U-testul Mann-Whitney, până la experiment nu sunt statistic relevante (valența identității etnice ($U = 71,00$; $p = 0,953$); ambivalența (gradul de determinare a identității etnice) ($U = 56,50$; $p = 0,358$); pronunțarea identității civice ($U = 66,00$; $p = 0,726$) și gradul optimismului referitor la relațiile interetnice viitoare ($U = 78,00$; $p = 0,726$).

În testele de control a tineretului din GE post-experiment, în comparație cu rezultatele pre-experiment, s-au depistat diferențe statistic certe (veridice) pe criteriul Willcoxon, în indicatorii tuturor parametrilor studiați – valența identității etnice ($W = 78,00$; $p = 0,002$), ambivalența (gradul de determinare a identității etnice) ($W = 66,00$; $p = 0,003$), caracterul pronunțat al identității civice ($W = 78,00$; $p = 0,002$) și gradul optimismului referitor la relațiile interetnice viitoare ($W = 78,00$; $p = 0,002$). Acestea confirmă eficiența lucrului realizat cu grupul experimental.

Am obținut indicatorii de exactitate a diferențelor prin metoda U-testului Mann-Whitney, pentru datele GE post-experiment și GC (după finalizarea activității de training cu GE). Ei

arată că există diferențe statistic relevante pe parametrul valenței etnice ($U = 6,00$; $p = 0,0010$). Indicatorii valenței identității etnice pozitive a grupului experimental, după lucrul efectuat, au crescut și corespund cu „zona pozitivă a scalei”, ceea ce reprezintă fundament favorabil pentru armonizarea în continuare a identității etnice a participanților la training. Intensificarea ambivalenței etnice la membrii GE după training, comparativ cu indicatorii de ambivalență la membrii GC ($U = 2,00$; $p = 0,001$) o explicăm prin „zdruncinarea/dislocarea” stereotipului lor etnic în baza (rezultatul) intensificării autoidentificării pozitive, valentei pozitive (a imaginii grupului propriu și grupului „celuilalt”), intensificarea identității civice și optimismului referitor la relațiile interetnice. La participanții programului, spre deosebire de membrii grupului de control ($U = 20,50$; $p = 0,003$), a crescut importanța identității civice, aceasta a început a fi considerată calitativ mai valoroasă și subiectiv importantă. La ei a crescut înțelegerea unicității și valorii aportului fiecărui om al grupului etnic în dezvoltarea societății. Noi considerăm că intensificarea exprimării identității civice a participanților la training le va ajuta în viitor să-și formuleze scopuri de lungă durată, având în vedere că identitatea civică îndeplinește funcția motivațională de a căuta autodeterminare la tine acasă. Indicatorii optimismului referitor la relațiile interetnice (încredere în alte grupuri etnice) pe metoda U-testului Mann-Whitney, la membrii grupului experimental au crescut ($U = 17,00$; $p = 0,001$). Relaționăm aceasta cu faptul că participanții la program au căpătat cunoștințe, deprinderi și abilități de conduită etnotolerantă în situații de dialog intercultural, în soluționarea conflictelor (și a celor din sfera etnică), deoarece s-a schimbat sistemul de categorii cu ajutorul cărora ei evaluează grupul propriu și celălalt grup, comportamentul reprezentanților acestora.

Rezultatele obținute cu ajutorul „Metodica studierii rezultatelor trainingului de interacțiune interculturală” a lui N.M. Lebedeva ș.a. au fost confirmate prin rezultatele autoraportelor standardizate a participanților la training, în cadrul totalizării lucrului realizat cu grupul experimental, pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea teoretic-empirică a fost îndreptată către soluționarea problemei științifice importante, care a constat în argumentarea științifică a influenței migrației de muncă asupra identității etnice a tineretului studentesc în situația încadrării active a populației în procesul migrațional; în căutarea posibilităților de impact pozitiv asupra identității etnice a tineretului studentesc.

În lucrare au fost determinate particularitățile identității etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar; au fost concretizate particularitățile identității etnice a tineretului studentesc găgăuz și bulgar cu diverse viziuni referitor la migrația de muncă, au fost determinate

mecanismele de influență pozitivă asupra dezvoltării competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studențesc. Rezultatele obținute corespund scopurilor și obiectivelor propuse spre investigare, confirmând ipotezele înaintate. Analiza teoretică și practică realizată ne permite să facem următoarele concluzii:

1) Studiarea literaturii științifice ne-a permis să concluzionăm că identitatea etnică nu este o formațiune statică, ci dinamică. Pentru tineretul studențesc este caracteristic stadiul identității etnice realizate. Tineretul studențesc se deosebește prin sensibilitate față de problemele etnice, reflecție a apartenenței etnice având la bază sistemul format de reprezentări despre sine ca membru al comunității etnice, motive de alegere al comunității etnice, conștientizate clar, prezența spectrului larg de semne de diferențiere etnică. Deși tineretul studențesc se află la etapa identității etnice realizate, totuși fiind influențată de schimbările socio-culturale de sistem și de schimbările economice în societate, se poate întâmpla actualizarea acesteia, transformarea și reconștientizarea rolului apartenenței etnice.

2) Analiza teoretică a scos la iveală factorii care influențează identitatea etnică a tineretului studențesc: particularitățile socializării etnice în familie, în alte institute sociale (universitate, grupul de semeni); particularitățile mediului de etnocontact (monoetnic/heteroetnic); locul grupului etnic în comunitatea socială; relațiile de statut dintre grupurile etnice.

3) Cercetarea empirică a stereotipurilor etnice la tineretul studențesc găgăuz și bulgar a arătat o autoidentificare etnică pozitivă și imagine pozitivă a propriului grup etnic. Heterostereotipurile reciproce ale bulgarilor și găgăuzilor se caracterizează prin valori scăzute ale intensității de exprimare și orientare; imaginea etnosului titular este pozitivă și difuză. Noi presupunem că acest caracter difuz este legat de îngustarea câmpului de interacțiune interetnică. Tineretul bulgar și găgăuz manifestă bițnie cu grupul rușilor atât la nivel de grup cât și la nivel personal.

4) S-a constatat, că la tineretul studențesc găgăuz și bulgar predomină tendințe de afiliere etnică. Identitatea civică este mult mai pronunțată la tinerii găgăuz, decât la tinerii bulgari. Putem presupune că acest fapt are legătură cu implicarea mai activă a găgăuzilor în procesele social-politice din UTA Găgăuzia. Tineretul studențesc (găgăuzi și bulgari) percepe situația socială ca fiind „nedeterminată”, ceea ce se explică prin implicarea activă și de durată a populației regiunii în migrația de muncă.

5) În prezent, migrația de muncă în UTA Găgăuzia capătă un caracter ireversibil și creează pericol de „dispersare” a identității etnice a bulgarilor și găgăuzilor. În baza viziunilor referitor la procesul migrației de muncă a tineretului studențesc bulgar și găgăuz, am evidențiat tipuri de grupuri: „migranți potențiali” – viziune pozitivă asupra includerii în procesul migrațional de muncă; „nu pleacă” – viziune negativă față de includerea în procesul de migrație de muncă și

„nedeterminați” – viziune ambivalentă față de procesul migrației de muncă. La tineretul studentesc bulgar și găgăuz predomină viziunea pozitivă față de includerea în migrația de muncă.

6) Grupurile de tineret studentesc găgăuz și bulgar – „migranți potențiali”, „nu pleacă”, „nedeterminați” – demonstrează diferite *strategii de autodeterminare etnică*:

- la tineretul studentesc găgăuz și bulgar din grupul „*migranți potențiali*” strategiile de autodeterminare etnică sunt identice – la ei este actualizată autoidentificarea etnică și ei sunt bietnici cu grupul rușilor atât la nivel de grup cât și personal;
- la tineretul studentesc găgăuz și bulgar din grupul „*nu pleacă*” strategiile de autodeterminare etnică includ atât trăsături comune cât și deosebiri. Comune: identitate etnică actualizată, apropierea imaginii „Ideal” și autoaprecierii, bietnie cu grupul rușilor la nivel personal și de grup. Deosebiri: tineretul bulgar, spre deosebire de tineretul găgăuz, este apropiat de grupurile etnice ale moldovenilor la nivel de grup și personal, iar de grupul etnic al găgăuzilor – la nivel de grup;
- tineretul studentesc găgăuz și bulgar din grupul „*nedeterminați*” este în căutarea autodeterminării etnice, fapt ce se manifestă la găgăuzii „nedeterminați” prin apropierea de grupurile etnice ale rușilor (la nivel personal și de grup), iar la bulgari – doar la nivel de grup. Pentru tinerii găgăuzi din grupul „nedeterminați” devine foarte important factorul regional (proximitatea găgăuzilor și bulgarilor). Heterostereotipul slab pozitiv al moldovenilor la tinerii găgăuzi din grupul „nedeterminați” vorbește despre dezvoltarea lor dizarmonioasă. Tinerii bulgari din grupul „nedeterminați” sunt apropiați de grupurile moldovenilor, găgăuzilor și rușilor la nivel personal și de grup, ceea ce poate fi interpretat ca fapt că ei sunt în căutarea grupului în care ar putea să se includă. La tineretul studentesc din grupul dat tendințele de afiliere etnică sunt mai slab pronunțate, comparativ cu „migranții potențiali” și „nu pleacă”, percepția grupului social se prezintă ca pronunțat „nedeterminată”, ceea ce dovedește caracterul difuz al imaginii viitorului. Din acest motiv, identitatea etnică a tineretului studentesc găgăuz și bulgar din grupul „nedeterminați” o caracterizăm ca fiind problematică. Acest fapt ne-a îndemnat spre a include acest grup în programul de dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice.

7) Sistemul de sesiuni de trening, elaborat și realizat de autoarea tezei, a permis să sporească nivelul de competență etnoculturală și de toleranță etnică a tineretului studentesc din grupul „nedeterminați”, fapt demonstrat de datele experimentului de formare. În grupul experimental s-a intensificat valența identității etnice și optimismul referitor la interacțiunea intergrupală. Acestea s-au întâmplat în rezultatul sporirii interesului membrilor grupului experimental față de tezaurul cultural al grupului etnic propriu, al altor grupuri etnice, în baza creșterii nivelului de încredere a membrilor grupului experimental în „celelalte” grupuri etnice.

Recomandări de implementare a rezultatelor obținute

Pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și toleranței etnice la tineretul studentesc găgăuz și bulgar, în baza rezultatelor cercetării, am putea propune, pedagogilor și psihologilor din cadrul instituțiilor de învățământ, următoarele recomandări practice:

- 1) În activitatea de dezvoltare a competenței etnoculturale și toleranței etnice a tineretului studentesc este necesar să se țină cont de particularitățile etnoculturale, regionale și locale ale regiunii.
- 2) Activitatea de dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice a tineretului studentesc are sens să fie realizată având în vedere că, deși tineretul studentesc se află la stadiul identității etnice realizate, totuși, sub influența schimbărilor socio-culturale *de sistem*, se poate întâmpla actualizarea, transformarea și redefinirea rolului de apartenență etnică.
- 3) În lucrul cu tineretul studentesc, părinții cărora sunt de mult timp încadrați în migrația de muncă, este important să ținem seama că pot fi prezente posibile dereglări ale transmisiei etnoculturale între generații (aceasta fiind caracterizată ca fiind „din rămășițe/bucăți”, episodică).
- 4) Pentru eficiența lucrului de dezvoltare la tineretul studentesc a competenței etnoculturale și a toleranței etnice, rezultatele cercetării date pot fi incluse în programele cursurilor specializate de etnopsihologie, etnopedagogie și disciplini sociale.
- 5) Varianta programului de training, propusă de noi pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice, poate servi drept bază pentru proiecte de educație la tineretul studentesc a spiritului civic, național și a patriotismului. Acest program poate fi variat, în dependență de scopurile și obiectivele specialiștilor din domeniul de învățământ.

Rezultatele cercetării pot fi utilizate de psihologii și colaboratorii din cadrul serviciului de emigrări pentru prognozarea ocupării forței de muncă a absolvenților instituțiilor superioare de învățământ a pieței de muncă autohtone, de organizațiile nonguvernamentale (ONG) și de mijloacele de informare a mass media, ajutându-le să construiască o politică de informare despre evenimentele referitoare la ocuparea forței de muncă a tinerilor și interacțiunii interetnice.

Propuneri privind cercetarea viitoare a problemei identității etnice a tineretului studentesc în condițiile migrației de muncă a populației.:

- 1) Grupul tineretului studentesc „nedeterminați” trebuie să devină obiect separat de cercetare, cu folosirea instrumentarului metodic, menit să studieze nivelul intrapsihic, nivelul profund al manifestărilor etnopsihologice la nivelul personalității (atitudini semantice). Pentru determinarea sferei de influență a migrației de muncă asupra identității personale și sociale este important să fie studiat mult mai detaliat acest fenomen la diferite grupuri de vârstă.
- 2) Are relevanță să fie studiată influența migrației de muncă asupra identității etnice a tineretului studentesc și pe modelul altor grupuri etnice din Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Adăscăliță V., Stamatini O. Dinamica dezvoltării conceptului de toleranță la elevii instituțiilor medii de învățământ. În: Aspectele psihosociale ale procesului educațional. Chișinău: Tipogr. UPS „I. Creangă”, 2005. p.29-34.
2. Gașper L. Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți. Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2008. 202 p.
3. Gîrlan M. Valori, atitudini și relații etnice la români. În: Revista de psihologie, Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999, nr. 3-4. p. 215-224.
4. Rusnac S. Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte. Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 1995. 237 p.
5. Адэскэлицэ В. Формирование толерантности личности в юношеском возрасте. Авт. дисс. докт. психол. Кишинев, 2009. 32 с.
6. Выготский Л.С. Собр. соч. В 6 т. Т.4. Москва: Просвещение, 1984. 302 с.
7. Гагаузы в мире и мир гагаузов. Ред. Губогло М.Н. Кишинев: F.E.-P. Tipogr. Centrală, 2012, том 1. 756 с.
8. Грек И.Ф., Червенков Н.Н. Българите от Украина и Молдова. Минало и настояще. София: Христо Ботев, 1993. 295 с.
9. Жить в мире с собой и другими. Под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. Москва:: Мысль, 2000. 129 с.
10. Иванова Н. Этническая идентичность и процесс ее формирования у детей и подростков мун. Кишинева в период социальных изменений. Дисс. докт. истор. наук, Кишинев, 2011. 187 с.
11. Искусство жить с непохожими людьми: психотехника толерантности //под ред. А.Г.Асмолова, Г.У. Солдатовой. Москва: Московия, 2009. 146 с.
12. Кауненко И.И. Проблемы этнической идентичности или Свой Путь. В: Журнал исследований восточно-европейского Пограничья «Перекрестки», 2007, нм. 3-4, Вильнюс. с. 123-151.
13. Кауненко И.И. Этническое самоопределение молодежи в трансформирующемся обществе (на примере Республики Молдова). В: Проблема соотношения естественного и социального в обществе и человеке. Чита: ЗабГУ, 2017. с.135-141.
14. Кауненко И.И. Особенности этнической идентичности трудовых мигрантов в трансформирующемся обществе. В: Политика и практика регулирования миграции в условиях современных вызовов. Chișinău: Международная организация по миграции, миссия в Молдове, 2017 с.84-86.
15. Каунова Н.Г. Изучение культурных ценностей цыганской молодежи Молдовы. В: Теоретические проблемы этнической и кросскультурной психологии. В 2 т. Смоленск: Универсум, 2016, т. 1. с. 299-234.
16. Лебедева Н.М. Социально-психологическая аккультурация этнических групп. Дисс...докт. псих. наук. Москва, 1997. 270 с.
17. Лебедева Н.М., Стефаненко Т.Г., Лунева О.В. Межкультурный диалог в школе. Книга 1. Теория и методология. Москва: РУДН, 2004. 197 с.
18. Лебедева Н.М., Лунева О.В. Межкультурный диалог: Тренинг этнокультурной компетентности. Москва: Альфа, 2003. 268 с.
19. Московичи С. От коллективных представлений к социальным. В: Вопросы социологии. 1992. т. 1, нм. 2. с.83–103.

20. Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Человеческий капитал как фактор адаптации в миграционной ситуации: молдавские мигранты с высшим образованием În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică), 2007, нм.4 (XXXIX) Chişinău: USM. с.38-47.
21. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности. Диссерт. на соиск. доктора психол. наук. Москва: Смысл, 1998. 271 с.
22. Солдатова Г.У., Рыжова С.В. Этническая идентичность в контексте толерантности. М.: Альфа-М, 2011. 280 с.
23. Стефаненко Т. Г. Социальная психология этнической идентичности : Дис. д-ра психол. наук. Москва, 1999. 285 с.
24. Стефаненко Т.Г., Рыжова С.В. Этнопсихология: практикум: Учебное пособие для студентов вузов. М.: Аспект Пресс, 2006. 208 с.
25. Субботина И. А. Гагаузы: расселение, миграция, адаптация (вторая половина XX - начало XXI вв.). Москва: Смысл, 2007. 280 с.
26. Татарко А.Н., Лебедева Н.М. Методы этнической и кросс - культурной психологии. Москва: Альфа, 2011. 211 с.
27. **Хорозова Л.Ф.** Этнические стереотипы болгарской молодёжи в трансформирующемся обществе. În: Psihologie. Pedagogie specială. Aşistenţa socială, 2013, nr. 31.p. 61-68.
28. **Хорозова Л.Ф.** К проблеме социальных представлений о трудовой миграции у студентов. В: Этносоциальные и этнопсихологические практики: методологические подходы и комментарии. Кишинёв: Primex – ComSRL, 2010. с. 222-232.
29. **Хорозова Л.Ф.** Трудовая миграция и её влияние на этническую идентичность молодёжи Гагаузии В: Теоретические проблемы этнической и кросс - культурной психологии. Смоленск: Мадженат, 2012. с. 247-250.
30. **Хорозова Л.Ф.** Влияние трудовой миграции на этническую идентичность молодежи Гагаузии. В: Проблемы теории и практики этнопсихологии и этнологии. Кишинёв: АНМ. 2013, с.79-94.
31. Эриксон Э. Идентичность: Юность и кризис. Москва: ФОРУМ, 1996. 342 с.
32. Barth F. The analysis of culture încomplex societies. In: Ethnos. New York: Guilford Press, 1989. Vol.54. p.120-142.
33. Caunenco I Ethnic Identity and Cultural Value Orientations of Moldavian Youth in Transitional Society// N. Lebedeva, R. Dimitrova, & J. Berry (Eds.). Changing values and identities in the post-communist world. Societies and political orders in transition.Springer. 2018. P. 259-279.
34. Jenkins Richard. "Categorization and Power." Rethinking Ethnicity. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd., 2008. 169 p.
35. Phinney J. Ethnic identity in adolescents and adults: review of research // Psychological Bulletin. 1993, vol. 108. p.449-514.
36. Tajfel H. Social categorization, social identity and social comparison// Differentiation between social groups/ Ed. by H. Tajfel. London: Academic, 1978. p. 61-76.

ADNOTARE

Horozova Larisa. Identitatea etnică a tineretului studentesc în condițiile migrației populației din UTA Găgăuzia. Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2018.

Structura tezei: Lucrarea este alcătuită din: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie, aceasta conținând 243 denumiri, 7 anexe. Lucrarea include 144 de pagini text de bază, 14 figuri și 44 tabele. Rezultatele cercetării sunt publicate în 20 de lucrări științifice.

Cuvinte cheie: identitate etnică, stereotipuri etnice, afiliere etnică, migrație de muncă, atitudine/viziune față de migrația de muncă, competență etnoculturală, toleranță etnică, tineret studentesc.

Domeniul de cercetare: dezvoltarea psihosocială a tineretului studentesc.

Scopul cercetării științifice constă în studierea transformării identității etnice la tinerii studenți, condiționată de atitudinea lor față de migrația de muncă, în condițiile încadrării populației din regiune în migrația de muncă. Aprobarea și propunerea utilizării programului de dezvoltare a competenței etnoculturale și a toleranței etnice a tineretului studentesc.

Obiectivele lucrării: Efectuarea analizei teoretice a literaturii privind problema identității etnice și a migrației de muncă cu scopul determinării mecanismelor, factorilor, etapelor de formare și transformare a identității etnice. Determinarea particularităților identității etnice la tinerii găgăuzi și bulgari. Evidențierea reprezentărilor despre migrația de muncă la tinerii studenți găgăuzi și bulgari și în baza atitudinii față de migrația de muncă, crearea tipurilor de grupe. Studierea particularităților etnice a grupurilor stabilite la tinerii studenți găgăuzi și bulgari. Elaborarea, aprobarea și determinarea eficienței programului pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice la studenții găgăuzi și bulgari.

Noutatea științifică și originalitatea cercetării. Pentru prima dată în Republica Moldova a fost realizată cercetarea științifică teoretico-experimentală a identității etnice la tinerii studenți în condițiile includerii populației în migrația de muncă. S-a evidențiat influența diferitor atitudini față de migrația de muncă asupra identității etnice a studenților. A fost confirmată posibilitatea dezvoltării competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tinerii studenți în baza unui sistem de sesiuni de training, special elaborat.

Problema științifică importantă și actuală soluționată în cercetare Faptele obținute pe cale teoretico-experimentală au permis să stabilim că tinerii studenți, găgăuzi și bulgari, în funcție de atitudinea față de migrația de muncă, prezintă diferite strategii de autodeterminare etnică; s-a stabilit că identitatea etnică la tineretul care nu s-a determinat în legătură cu plecarea în migrația de muncă este problematică. Lucrul sistemic, realizat cu acest grup de tineri, pentru dezvoltarea competenței etnice și a toleranței etnice, contribuie la formarea sensibilității lor etnice ca fundament al identității etnice pozitive.

Semnificația teoretică a studiului realizat constă în contribuția adusă de rezultatele cercetării la cunoașterea genezei identității etnice. Rezultatele obținute contribuie la concretizarea și sistematizarea cunoștințelor existente în ce privește influența mediatorie a factorilor sociali asupra transformării identității etnice a tinerilor studenți, despre particularitățile socializării acestora în condițiile migrației de muncă, în diverse contexte culturale.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în aplicarea cunoștințelor despre particularitățile identității etnice în cadrul instituțiilor de învățământ, unde sunt instruiți tinerii studenți. Se largesc posibilitățile de creare a programelor de training pentru dezvoltarea competenței etnoculturale și a toleranței etnice la tineretul studentesc și al tineretului inclus în migrația de muncă. Rezultatele cercetării pot fi utilizate de serviciile de emigrație, în procesul de prognozare al adaptării tinerilor pe piața de muncă autohtonă, în activitatea practică a ȘIMM, ajutându-le să construiască o politică corectă de informare privind evenimentele în domeniul ocupării forței de muncă tinere și al interacțiunii interetnice.

Implementarea rezultatelor științifice. Tezele de bază și rezultatele studiului științific au fost implementate în activitatea pedagogică și metodologică a Facultății Naționale a Universității de Stat din Comrat. Concluziile studiului sunt incluse în tematica disciplinelor elaborate de autor și utilizate în activitatea cu pedagogii și psihologii în cadrul stagiilor de formare profesională continuă.

АННОТАЦИЯ

Хорозова Лариса Фёдоровна. *Этническая идентичность студенческой молодёжи в условиях трудовой миграции населения в АТО Гагауз Ери.* Диссертация на соискание степени доктора психологии. Кишинэу, 2018.

Структура диссертации: Работа состоит из введения, трех глав, выводов и рекомендаций, библиографии из 243 названий, 7 приложений. 144 страницы основного текста включают 14 рисунков и 44 таблицы. Результаты исследований опубликованы в 20 научных статьях.

Ключевые слова: этническая идентичность, этнические стереотипы, этническая аффилиация, трудовая миграция, установки к трудовой миграции, этнокультурная компетентность, этническая толерантность, студенческая молодёжь.

Область исследования: психосоциальное развитие молодёжи.

Цель научной работы: Изучить изменения этнической идентичности студенческой молодёжи, обусловленные их установками к трудовой миграции, в условиях включения населения региона в трудовую миграцию. Апробировать и предложить к использованию программу развития этнокультурной компетентности и этнической толерантности студенческой молодёжи.

Задачи исследования: Провести теоретический анализ литературы по проблеме этнической идентичности и трудовой миграции с целью определения механизмов, факторов, этапов становления и изменения этнической идентичности. Определить особенности этнической идентичности студенческой молодёжи гагаузов и болгар. Выявить представления студенческой молодёжи гагаузов и болгар о трудовой миграции и на основе их установок к процессу трудовой миграции выделить типы групп. Проанализировать особенности этнической идентичности у выделенных типов групп студенческой молодёжи с различными миграционными установками. Разработать, апробировать и определить эффективность программы по развитию этнокультурной компетентности и этнической толерантности студенческой молодёжи гагаузов и болгар.

Научная новизна и оригинальность исследования. Впервые в Республике Молдова было проведено научное теоретико - экспериментальное исследование комплексной природы этнической идентичности у студенческой молодёжи в условиях включения населения в трудовую миграцию. Выявлено влияние различных установок к трудовой миграции на этническую идентичность студентов. Была доказана возможность развития этнокультурной компетентности и этнической толерантности студентов при помощи специально разработанной системы тренинговых занятий.

Решённая в исследовании актуальная и значимая научная проблема. Установленные теоретико-эмпирическим путем факты позволили доказать, что у студенческой молодёжи гагаузов и болгар, в зависимости от установки к трудовой миграции, отмечаются различные стратегии этнического самоопределения; выявлено, что этническая идентичность у молодёжи, не определившейся с отъездом в трудовую миграцию, является проблемной. Системно проводимая работа с данной группой молодёжи по развитию этнической компетентности и этнической толерантности способствует формированию у них этнокультурной сензитивности как основы позитивной этнической идентичности.

Теоретическая значимость проведённого исследования заключается в том, что его результаты вносят вклад в понимание генезиса этнической идентичности. Полученные результаты исследования помогают уточнить и систематизировать имеющиеся знания об опосредованном влиянии социальных факторов на изменение этнической идентичности студенческой молодёжи, об особенностях её социализации в условиях трудовой миграции и в различных культурных контекстах.

Практическое значение состоит в применении образовательными учреждениями, работающими со студенческой молодёжью, знаний об особенностях их этнической идентичности. Расширяются возможности конструирования программ тренингов по развитию этнокультурной компетентности и этнической толерантности у студенческой молодёжи и молодёжи, включённой в трудовую миграцию. Результаты исследования могут быть использованы миграционными службами в процессе прогнозирования адаптации молодёжи на отечественном рынке труда, в практической деятельности СМИ, помогая им выстраивать информационную политику освещения событий молодёжной трудовой занятости и межэтнического взаимодействия.

Внедрение научных результатов. Основные результаты исследования были внедрены в педагогическую и методическую деятельность на Национальном факультете Комратского гос университета. Выводы исследования включены в тематику разработанных автором учебных дисциплин и использованы в работе на курсах непрерывного образования

ANNOTATION

Horozova Larisa. *The ethnic identity of students in conditions of labour migration from ATE Gagauzia.* PhD thesis in psychology. Chisinau, 2018.

The thesis structure: The paper consists of introduction, 3 chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 243 titles, 7 annexes. It includes 144 pages of basic text, 44 tables, 14 diagrams. The research results are published in 20 scientific papers.

Key words: ethnic identity, ethnic stereotypes, ethnic affiliation, labour migration, labour migration attitude, ethno cultural competence, ethnic tolerance, university students.

The field of study: psychosocial development of the university

The aim of the thesis: to study alterations of the university students' ethnic identity, determined by their attitude to the labour migration in the context of inclusion of the regional population in labour migration. To test and offer for the common use a program for development of ethno cultural competence and ethnic tolerance at the university students.

Research objectives: To review the existing literature on the ethnic identity and labour migration in order to identify the mechanisms, factors and stages in the process of ethnic identity formation and its alteration; to define the particularities of the ethnic identity in Gagauz and Bulgarian students; to identify the representations of Gagauz and Bulgarian students about the labour migration and to establish the group types on the basis of their attitude to the labour migration; to examine the particularities of the ethnic identity in established groups of Gagauz and Bulgarian students with different attitude to the labour migration; to develop, test and estimate the effectiveness of the program for development of ethno cultural competence and ethnic tolerance at Gagauz and Bulgarian university students.

Scientific novelty and originality of research: It is the first scientific theoretical-empirical research in the Republic of Moldova that studies ethnic identity of students in the context of the population involvement in the process of labour migration. The influence of a variety of attitudes to labour migration on the ethnic identity of students was identified. The possibility of development of ethno cultural competence and ethnic tolerance at university students through a specially developed program of training sessions was proved.

The relevant important scientific problem solved in the research. The facts, established through a theoretical-empirical way, allowed to state that Gagauz and Bulgarian students have different strategies of ethnic self-definition independence on their attitude toward labour migration; the research revealed problematic ethnic identity of young people, who did not meet decision about taking part in labour migration. Systemic work with the given group of young people, aimed at development of ethno cultural competence and ethnic tolerance, contributes to ethno cultural sensitivity formation as a base for a positive ethnic identity.

The theoretical value of the work is attributed to its contribution in understanding the genesis of the ethnic identity. The research results contribute to clarification and systematization of the existing knowledge concerning the intermediated influence of social factors on the ethnic identity alteration in students, the particularities of their socialization under conditions of labour migration and different cultural contexts.

The practical value of the work is ensured by the practical application in the educational institutions working with the youth of knowledge about the particularities of students' ethnic identity. It extends possibilities to create training programs of ethno cultural competency and ethnic tolerance development at young people and students, who take part in labour migration. The research results can be used by migration services in the process of forecasting the young people's adaptation on the inner labour market, as well as by Mass media, helping them to construct information policy of presenting events of youth employment and interethnic interaction.

The scientific results implementation: the main results of the study were implemented in the pedagogical and methodical practice at the National department and the Pedagogical chair of Comrat State University. The research conclusions are included among the topics of courses developed by the author and used in courses provided for teachers and psychologists at the department of continuous training.

HOROZOVA LARISA

**IDENTITATEA ETNICĂ A TINERETULUI STUDENȚESC
ÎN CONDIȚIILE MIGRAȚIEI DE MUNCĂ A POPULAȚIEI
DIN UTA GĂGĂUZIA**

**SPECIALITATEA 511.02 - PSIHOLOGIA DEZVOLTĂRII ȘI
PSIHOLOGIA EDUCAȚIONALĂ**

Autoreferatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar: 04.10.2018

Hârtie ofset,

Coli de tipar 1,5

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tirajul 50 ex.

Comanda Nr. 18

Tipografia U.P.S "Ion Creangă" din Chișinău

MD-2069, Chișinău str. In Creangă 1